

Роль світоглядної культури в системі особистісно-орієнтованого виховання сучасної молоді

Статтю присвячено проблемі формування світоглядної культури сучасної молоді людини, зокрема її ролі в системі особистісно-орієнтованого виховання. Розкрито суть і зміст понять «світогляд», «світоглядна культура», які є визначниками самосвідомості особистості, основою людського самовизначення у світі. Наголошено, що світоглядний плюралізм – потрібна умова розвитку молоді людини. Відзначено складність процесу формування світоглядної культури студентської молоді в системі особистісно-орієнтованого виховання, визначено основні чинники й умови його активізації.

Ключові слова: світогляд, світоглядна культура, особистість, світоглядний плюралізм.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах відродження національної освіти особливого значення набуває проблема гармонійного розвитку особистості.

Оновлення всіх сфер діяльності суспільства породжує потребу в переоцінці світоглядних орієнтацій, пошуку нових форм і методів навчально-виховної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл і студентами ВНЗ. Особлива роль належить проблемі формування світоглядної культури молоді, яка є визначником самосвідомості творчої особистості, що прагне активно осмислити своє буття у світі як цілісну єдність.

Поняття «світоглядна культура», як і поняття «політична культура», «моральна культура», «культура виробництва» тощо, має оцінний характер і вживають для означення найбільш бажаної якості того чи того виду людської діяльності. Це поняття відображає певну градацію рівнів розвитку світоглядної свідомості, показує наявність в особистості світогляду особливої якості, вищої, порівняно з рівнем розвитку світогляду інших членів суспільства.

У зв'язку із цим варто відмовитися від панівних у практиці навчально-виховної роботи з молоддю спрощених уявлень про саму сутність світогляду, його структуру і методи формування. Доказом цього і є мета статті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В. О. Сухомлинський писав: «Світогляд – не тільки система поглядів на світ, але й суб'єктивний стан особистості, який проявляється в її думках, почуттях, волі, діяльності. У світогляді – єдність свідомості, поглядів, переконань і діяльності» [9]. Отже, світогляд людини – це не просто пізнання нею світу, а усвідомлення себе через співвідношення з усім світом: не лише як природну, а перш за все як соціальну істоту; не лише як представника людського роду чи члена конкретного суспільства, але як неповторну індивідуальність; не лише як об'єкта, а і у як суб'єкта практичної діяльності, спілкування, свідомості.

Світоглядні принципи – основа для визначення свідомих розв'язків і вироблення оптимальних програм діяльності в будь-якій ситуації, у результаті чого особистість стає самокерованою, зростає послідовність і цілеспрямованість її дій у різних умовах і життєвих обставинах.

Саме зі світоглядом зв'язане в людини і розв'язання нею кардинальних життєвих проблем: вибір життєвого шляху, визначення цілі та змісту життя, вироблення і дотримання життєвої позиції, яка є основою людського самовизначення у світі.

Отже, важливо наголосити на складну структуру світогляду особистості, виокремлюючи при цьому обов'язкові його складники: пізнавальний (пізнання навколишнього світу), ідеалізуючий (життя людини є сходженням її до вершини ідеального), духовно-ціннісний (уявлення про світ як про систему краси і добра) і мотиваційний (мотиви активної діяльності людини впливають із її переконань). Тому ототожнення поняття світогляду з поняттям певної системи знань і поглядів на світ є хибним. Переконання людини – це продукт індивідуального життєвого досвіду, досить часто неусвідомленого, а не лише результат навчання і свідомого засвоєння раціональних конструкцій [10].

На нашу думку, важливо також зазначити, що світоглядний досвід починає формуватися тоді, коли індивід ще не має яскраво виражених особистісних якостей і не здатний до рефлексії. Тому

деякі цінності й світоглядні ідеали сприймаються неусвідомлено, некритично, а природно й достовірно. Тому визначаємо існування різних типів світогляду: від буденного (повсякденного) до наукового, а також різні чинники впливу на його формування (сім'я, родина, школа, позашкільні установи, навчальні заклади, вулиця, неформальні об'єднання, засоби масової інформації, засоби духовного впливу, релігія, суспільство й інші).

Ми виходимо з того, що світогляд – це онтологічний феномен, а не суто раціональна свідомо конструкція, оскільки, його (світогляд) не можна остаточно раціоналізувати та концептуалізувати, то й він не може бути остаточно спланованим, як не може бути чітко й конкретно сплановане і саме людське життя. Будь-які спроби нав'язати ту чи ту форми або зміст світоглядної свідомості, не підкріплені реальним життям, є марними. А це й означає, що не можна створити таку систему впливів на людину, результатом якої став наперед «прорахований» світоглядний суб'єкт.

Поскілки світоглядна культура – це обрана й добровільно прийнята особистістю система цінностей (а не штучно нав'язана чи безсвідомо засвоєна), постільки світоглядний плюралізм є необхідною умовою її розвитку. Людина мусить мати змогу вибору, причому можливість забезпечену законодавчо. Регулятором становлення світоглядної свідомості повинна стати не система ідеологічних догм, а культура суспільства в усій сукупності складових її елементів і механізмів. Культура – критерій і показник належного світоглядного розвитку особистості. Саме культурні цінності повинні стати обов'язковими компонентами внутрішнього світу людини, які й забезпечать гуманну, істино людяну спрямованість світоглядного розвитку.

Основні шляхи формування світоглядної культури ми вбачаємо у створенні таких умов соціалізації особистості, які б забезпечували вільний розвиток світогляду людини, включаючи всі його компоненти.

Акцентуючи увагу на формуванні світоглядної культури студентства, варто зазначити, що молодь – це самостійна соціальна група, яка має специфічний спосіб поведінки, спілкування, форм світовідчуття, що позначається в кінцевому результаті на молодіжному способі життя.

У період юності у формуванні самосвідомості людини акцент переноситься на її соціальне самовизначення, тобто на усвідомлення нею себе представником певного суспільства чи соціально-історичної спільності або як особистості. Саме в цьому віці людина вже більш соціально зріла, має визначені життєві орієнтації, певні переконання та відповідне ставлення до власного життя і діяльності, до інших людей, до суспільства; бачить своє місце в навколишньому природному й соціальному середовищі, визначає ціль і мету власного життя. Закономірно, що юнацький вік характеризується становленням самосвідомості особистості, її світогляду, стійкого образу «Я» [3]

Студентська молодь відрізняється від молоді загалом перевагою конкретного виду діяльності – навчання. Тому доцільно розглядати навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі як дієвий засіб формування світоглядної культури студентів. Окрім того, важливо наголосити, що навчання повинне забезпечити не лише наявність знань, які є основою пізнавального елементу світогляду, але й перетворення цих знань у переконання, і на основі цього формування у студентів системи цінностей, ідеалів, моральних норм і мотивів діяльності, тобто формування світогляду особистості в його повному і складному розумінні.

Безперечно, що проблема формування світоглядної культури студентської молоді надзвичайно складна. Це зумовлено декількома чинниками:

1) суперечливою є сама сутність людини, суперечність між біологічним і соціальним у юнацькому віці є очевидною (особливо для студентів I–II курсів навчання);

2) суперечність між пошуком молодою людиною смислу життя і реальним способом буття людини;

3) девальвація ідеалів і цінностей, невідповідність між словом і справою, які бачать юнаки й дівчата в повсякденному житті;

4) світогляд як і самосвідомість особистості формується впродовж усього життя людини, однак підлітковий вік сензитивний у процесі світоглядного становлення особистості. Тому у вищій навчальній заклад приходять юнаки і дівчата з уже певним світовідчуттям, світосприйманням,

світорозумінням і світопереживанням. Це особливо ускладнює проблему формування світоглядної культури особистості.

Тому, на нашу думку, завданням світоглядного виховання є формування в людини образу світу, який, забезпечуючи наступність культурних традицій, був би максимально націлений на майбутнє, на його багатомірність, складність, динамізм. В епіцентрі світогляду повинна бути людина в усій її багатоманітності відносин із навколишньою реальністю.

Висновки. Основні умови активізації процесу формування світоглядної культури студентів можна визначити так:

- а) організація навчальної діяльності студентів, яка б забезпечувала інтеграцію змістового, методичного і психологічного аспектів освіти;
- б) створення умов соціалізації особистості студента, у яких би забезпечувався вільний розвиток свідомості в усіх світоглядних напрямках;
- в) забезпечення високого загального культурного розвитку особистості студента;
- г) забезпечення природності процесу світопереживання особистості.

Джерела та література

1. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер / пер. с нем. сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова ; предисл. П. П. Гайденко. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 томах : Т. 4. Детская психология / Л. С. Выготский / под ред. Д. Б. Эльконина. – М. : Педагогика, 1984.
3. Кон И. С. Открытие «Я» / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1978. – 367 с.
4. Кон И. С. Психология старшеклассника : пособ. для учителя / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1980. – 180 с.
5. Мировоззренческая культура личности. Философские проблемы формирования / В. П. Иванов, Е. К. Быстрицкий, Н. Ф. Тарасенко, В. П. Козловский / отв. ред. В. П. Иванов. – К. : Наук. думка, 1986. – 292 с.
6. Мировоззренческие ориентиры мыслительной культуры / отв. ред. В. Г. Табачковский, Е. И. Андрос. – К. : Наук. думка, 1993. – 166 с.
7. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб : у 2-х ч. / за ред. І. Г. Єрмакова, В. М. Доній. – К. : ІЗМН, 1997. – 236 с.
8. Ойзерман Т. И. Существуют ли универсалии в сфере культуры? // Вопр. философии. – 1989. – № 2. – С. 60.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976.
10. Табачковский В. Г. Формирование мировоззренческой культуры молодежи / В. Г. Табачковский. – Киев : [б. и.], 1990.

Сохацкая Оксана. Роль мировоззренческой культуры в системе личностно ориентированного воспитания современной молодежи. Статья посвящена проблеме формирования мировоззренческой культуры современного молодого человека, в частности ее роли в системе личностно ориентированного воспитания. Раскрыты сущность и содержание понятий «мировоззрение», «мировоззренческая культура», которые есть определяющими самосознания личности, основанием человеческого самоопределения в мире. Подчеркивается, что мировоззренческий плюрализм есть необходимым условием развития молодого человека. В статье отмечается сложность процесса формирования мировоззренческой культуры студенческой молодежи в системе личностно-ориентированного воспитания, определяются основные факторы и условия его активизации.

Ключевые слова: мировоззрение, мировоззренческая культура, личность, мировоззренческий плюрализм.

Sokhatska Oksana. The Role of World Outlook Culture in the System of Upbringing of Modern Youth Directed to Personality. The article is devoted to the problem of forming of world outlook culture of modern youth, in particular, its role in the system of upbringing directed to personality. It is revealed the essence and substance of conception of the world and world outlook culture, which are the determinants of the individuality's self-consciousness and the basis of the human self-determination in the world. The main factors and conditions of identification of this process are also determined in the article.

Key words: world outlook, world outlook culture, world outlook pluralism, personality.

Стаття надійшла до редколегії
17.04.2013 р.